

ÞÆTTIR ÚR SÖGU ÍS- LENSKRAR HÖNNUNAR

MÓT, íslensk hönnunar-
sýning, verður haldin á
Kjarvalsstöðum 14. októ-
ber til 12. nóvember.
Sýningin er skipulögð af
FORM ÍSLAND, samtök-
um hönnuða, og er liður í
Reykjavík – menningar-
borg Evrópu árið 2000.
Samstarfsaðilar FORM
ÍSLAND eru Listasafn
Reykjavíkur, Kjarvalsstað-
ir og nýstofnað Hönnun-
arsafn. Af þessu tilefni
stiklar GUÐMUNDUR
ODDUR MAGNÚSSON
á þáttum úr sögu íslenskr-
ar hönnunar.

Það er sagt að í spegilmynd nú-
tíðar mætist fortíð og framtíð.
Sagan hefur augu sín á bak við
sig. Hún geymir það sem hefur
verið mótað. Að þeir sem þekki
hana öðlist spádómsgáfu. Það er
algeng venja að miða hluti úr
sögunni við tímabil, sem skipt-
ast um tiltekin ártöl. Af þessu vill leiða að
menn sjá stundum söguna alla sundurklippta.
Við tölum um popp og póstmóðernisma, end-
urreisn, barokk, rómantik og móðernisma til
dæmis.

Tiltölulega snögg umskipti geta vitanlega
orðið á einstökum sviðum og eftir þeim skipta
sagnfræðingar sögunni í tímabil sér til hægð-
arauka. En yfirleitt gerast tímamótin eða
aldahvörfin ekki í einu veffangi, heldur á löng-
um tíma og svo hæglátlega, að tímamóta-
mennirnir verða þess naumast varir. Íslenskt
samfélag tók miklum stakkaskiptum á tuttug-
ustu öldinni. Úr bæ í borg.

En það er fleira sem bindur tímabil sögunnar
saman en aðskilur þau.

Prátt fyrir nýjan tíma, ný verkfæri og
tækni, þá er þetta oftast sami teketillinn, sama
hjólið, sömu tákinn en í nýjum búningi. Hönn-
uðir sem standa andspænis hinu ómótaða
verða að horfa fram – búa til ný mót – en ein-
ig að hafa augu í hnakkanum. Bæði til þess að
enduruppgeftva það sem gleymt er og til þess
að móta nýjan tíma eða að minnsta kosti að
spjela hann því það er auðvitað spurning
hvort tíminn móti manninn eða maðurinn móti
tímann eða hvort maðurinn og tíminn mætist
á miðri leið – í spegilmyndinni. Fyrir utan
spurninguna hvort hægt sé að vera á undan
sínunum tíma. Mótunin sem ferill, frá hugmynd
til framkvæmdar, framleiðslu og markaðs-
setningar er kölluð hönnun. Hugmyndirnar
geta orðið til vegna þarfa eða vöntunar en líka
vegna einskærrar sköpunargleði og þrárinnar
eftir margbreytileikanum og nýbreytninni.
Þótt sköpunarstarfsemi mannsins sé jafngöml-
ul honum sjálfum hangir hönnun sem ferill
saman við iðnaðar- og markaðssamfélag. Á
tuttugustu öld varð til iðnaðar- og markaðs-
samfélag á Íslandi. En er til íslensk hönnun?

Erfitt verkefni

Sá sem stendur frammi fyrir því verkefni að
útbúa spegilmynd af íslenskri hönnun á fyrir
höndum erfitt verkefni. Fleiri og fleiri spurn-

Reykjavíkur Apótek, innrétting lyfjabúðar (stendur enn að hluta) 1928-30, Sigurður Guðmundsson arkitekt.

Ljósmynd/Pétur Sörensson

As.t.ro, hönnunarhugmynd, Austurstræti 22, Reykjavík.

Ljósmynd/Ari Magnússon

ingar vakna og færri verður um svör. Í fyrsta
lagi, er hönnun eitthvað sem hægt er að
tengja við ákveðið landsvæði? Eða er hönnun
tengd einstaklingum af ákveðnum
landfræðilegum uppruna? Jú það
væri hægt að tengja Ísland við
hönnun ef iðnaðarframleiðsla færi
fram í einhverjum mæli. Við tölum hik-
laust um danska hönnun, um ítalska
hönnun, en ef á að fara ræða um ís-
lenska hönnun í alvöru þá er
staldrað við og allir verða hik-
andi. Íslenskur iðnaður er mjög ungur og
hönnun og iðnaður fara saman.

Við eigum menntaða hönnuði sem
bæði hafa lært í Danmörku og á Ítalíu og
eiginlega alls staðar þar sem hönnun er
kennð. En við erum varla byrjuð að mennta
okkar eigin hönnuði. Okkar litla samfélag get-
ur hæglega lokað dyrum sínum fyrir því, sem
er krefjandi og líklega of ögrandi fyrir ein-
hverja, sem óttast breytingar eða nýja mæli-
kvarða. Nýsköpun er áhætta. Þótt hönnuður
sem einstaklingur sé af íslensku bergi brotinn

og hafi ríka innri þörf til nýsköpunar og fram-
kvæmda, vel menntaður í Danmörku eða á
Ítalíu, þá er annað að hafa hugrekki og getu,
aðstæður – iðnað og markað – og loks að búa
yfir þeirri þrautseigju að gefast ekki upp, þótt
skilningurinn sé minni og viðtök-
urnar dræmari en maður jafnvel
vænti.

Þegar bregða á upp myndbrotum úr
íslenskri hönnunarsögu er hægt að
fara margar leiðir. Það er
hægt að sýna dæmi um
metnaðarfulla íslenska

hönnuði sem mættu andbyr, en komu hug-
myndum sínum í verk þótt lítið yrði um fram-
leiðslu. Það er hægt að sýna það sem iðnaður-
inn er að gera í dag – íslenskan veruleika
burtséð frá því hvort hann standist saman-
burð við ströngustu kröfur um góða hönnun
eður ei. Það er hægt að sýna það sem frum-
herjar í þessum hugsunarhætti reyndu.
Reyndu að opna dyr fyrir því sem var nýtt og
ögrandi á sínum tíma en féll kannski í grýtta
jörð. Það er hægt að sýna þetta allt saman í

einni kös og skilja áhorfandann eftir með
stóru spurningarnar: Hvað höfum við gert? –
Hvar stöndum við og hvert erum við að fara?

Á sjöunda áratugnum störfuðu þeir Man-
fred Vilhjálmsson arkitekt og fjöllistamaður-
inn Dieter Roth að ýmsum verkefnum sem
tengdust hönnun bygginga, innréttinga og
húsgagna. Að því er Manfred hefur sagt hafði
Dieter sérstakt lag á að finna snjallar lausnir
á tilteknum vandamálum, gjarnan með nýt-
ingu hversdagslegustu hluta eða efniviðar.
Þessi kollur fyrir veitingahúsið Tónabæ (sjá
næstu síðu) er gott dæmi um slíka úrlausn,
þar sem slitgóð, mjúk og litrík plastbauja er
notuð sem sessa fyrir unglíngana sem eru að
skemmta sér.

Frumherjarnir

Á fyrsta áratug tuttugustu aldar báru ís-
lenskir húsgagnasmíðir sem lært höfðu er-
lendis, einkum í Danmörku og Þýskalandi,
með sér þekkingu til landsins á vandaðri húsg-
agnasmíði, útskurði og innlögnum.

Nokkrir þeirra stofnuðu árið 1905 verk-